

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ
НАМНУКРАЇНИ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ»ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ

20 жовтня 2022

Збірник наукових праць

Харків 2022

УДК: 376+37.04:316.61+37.091.3:613

А 43

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Бойчук Юрій Дмитрович**, д. п. н., професор, член кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Заступник головного редактора – **Бережна Світлана Вікторівна**, д. філософ. н., професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Члени редакційної колегії:

Бацилєва Ольга Валеріївна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Галій Алла Іванівна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Комісова Тетяна Євгенівна – кандидат біологічних наук, доцент, професор кафедри, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини імені Я.Р. Синельникова, координатор з наукової роботи факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти

Микитюк Сергій Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

Науменко Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

«Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022.

У збірці представлено матеріали регіонального круглого столу метою якого було обговорення питань створення здоров'язбережувального і безпеко-орієнтованого освітнього середовища у закладах освіти в умовах військового стану, визначення шляхів збереження фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дітей, підлітків та студентської молоді в умовах військового стану, досвіду здоров'язбережувальної роботи в закладах освіти в умовах військового стану; висвітлення технологій навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах спеціальної освіти та з інклюзивним навчанням в умовах військового стану.

Для фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, викладачів, аспірантів і здобувачів закладів вищої освіти

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол № 11 від 16.11.2022 р.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ЗМІСТ

<i>Андрусенко Л. Ю., Кришталь А. І.</i> Розвиток пізнавального інтересу до вивчення біології як складова створення здоров'язберігаючого середовища в умовах шкільної освіти.....	6
<i>Антоненко А.В.</i> Застосування ерготерапії для розвитку побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями аспекти формування духовного здоров'я студентської молоді	9
<i>Астахова М.С.</i> Безпечне освітнє середовище: профілактика дитячого травматизму в умовах воєнного стану	13
<i>Блінова Т. А.</i> Розвиток та практика інклюзивної освіти в закладах дошкільної освіти в Німеччині.....	18
<i>Бровченко А. К.</i> Проблеми самовизначення підлітків та юнацтва з порушеннями інтелекту в умовах воєнного стану.....	20
<i>Водоп'янова Ю.О.</i> Використання різновидів арт-терапії у практиці роботи з розвитку навичок соціальної взаємодії дітей із селективним мутизмом	23
<i>Гудзь А.В.</i> Особливості розвитку мовлення у дітей із розладами аутистичного спектру	27
<i>Гуріна Т.О.</i> Використання методики «діагностика розумового розвитку дітей раннього віку» для діагностики інтелектуальних порушень у дітей в системі раннього втручання.....	30
<i>Данілова Я.М.</i> Шляхи вдосконалення професійної компетенції керівників закладу освіти з інклюзивною формою навчання	35
<i>Дерман Н.В.</i> Відновлювальна робота з хворими на афазію	38
<i>Дорожко І.І.</i> Настільні ігри у процесі розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку зі ЗПР	43
<i>Друганова О.М.</i> Основні напрями і нетрадиційні методи корекційної роботи логопеда із сім'єю дитини із знім в умовах військового стану основні напрями і нетрадиційні методи корекційної роботи логопеда із сім'єю дитини із знім в умовах військового стану	45
<i>Єпіфанова-Кожевнікова Т. В.</i> Особливості формування ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку ...	48
<i>Жданова К.О.</i> Значення дидактичних ігор у корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку	53
<i>Журавель А. А.</i> Логопедичне дистанційне обстеження дітей п'яти-шестирічного віку	55
<i>Качан Т.С.</i> Методика визначення стану сформованості здоров'язберезувальних умінь та навичок учнів з інтелектуальними порушеннями	58
<i>Кобченко С. Р.</i> Труднощі комунікації дітей з інтелектуальними порушеннями в період воєнного часу	64

оскільки охоплюють різноманітні види мистецької діяльності, що мають корекційно-компенсаторний вплив [5, 43].

Отже, головним принципом у терапії та корекційній роботі з дітьми з селективним мутизмом є комплексний супровід фахівців: психіатричне і неврологічне обстеження та, за потребою, спостереження, у поєднанні з психологічним впливом; співпраця психолога з родиною дитини та педагогічними працівниками освітнього закладу, який відвідує дитина. А також, за наявності мовних порушень, - залучення дитини до корекційних занять з логопедом.

У застосуванні саме арт-терапевтичних технологій особливо важливою умовою є дотримання індивідуального підходу; підбір методів, технік та прийомів арт-терапії відповідно до потреб та особливостей кожної дитини. Перспектива подальших досліджень з цього напрямку вбачається в проведенні корекційно-розвиткових занять з елементами арт-терапії з більшою кількістю дітей із селективним мутизмом різного віку та у проведенні корекційних занять у режимі онлайн.

Література

1. Giddan J.J., Milling L. Comorbidity психіатричні та комунікативні розлади дітей. Child Adolesc Psychiatr Clin N Am. 1999; 8 (1): 19–36.
2. Гаскелл С. Восстанавливающий язык: арт-терапия симптомов мутизма. Эдинборо Университет Пенсильвании. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.academia.edu/34298910/>
3. Прісцилла Вонг. Огляд етіології, супутніх захворювань та лікування. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2861522/>
4. Неретина Т. Г. Нетрадиционные методы коррекции нарушений: учебное пособие Магнитогорск: Магнитогорск. гос. техн. ун-т им Г. И. Носова», 2015. 157 с.
5. Медведева Е.А., Левченко И. Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А. Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании: ученик. Москва: Издательский центр «Академия», 2001. 248 с.
6. Сандра Гаскелл. Відновлення мови: арт-терапія симптомів мутизму. Пенсильванський університет Едінборо. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.academia.edu/34298910/REPAIRING_LANGUAGE_ART_THERAPY_FOR_MUTISM_SYMPTOM.

Гудзь А.В.

магістрант спеціальності «Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник: Казачінер О.С.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С.Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Постановка проблеми. Характерною ознакою життя сучасного українського соціуму є проникнення у всі його сфери провідних світових та європейських тенденцій. Це особливо стосується питань надання соціальної допомоги дітям із психофізичними порушеннями, зокрема сприяння їм у здобутті якісної освіти

шляхом інклюзивного або інтегрованого навчання. У соціальній адаптації дитини в сучасному світі важливу роль відіграє рівень володіння зв'язним мовленням, оскільки мовленнєва діяльність є засобом засвоєння і передачі знань, думок і почуттів, побаченого і пережитого та способом самоствердження у дитячому колективі. Мовленнєвий розвиток у дітей із розладами спектру аутизму (РАС) характеризується досить специфічними рисами і багато в чому залежить від того, чи проводиться корекційне втручання, і з якого віку [2, 250].

Мовлення є важливою психічною складовою, її сформованість під час навчальної діяльності забезпечує дитину певними знаннями, вміннями та навичками. Сучасна інформаційна насиченість вимагає від дитини ініціативного вербального включення через сприймання оточуючої дійсності (фонематичне сприйняття), її обміркування (програмування у внутрішнє мовлення), запам'ятовування (формування словника) і подальшого використання (звукове та граматичне оформлення). Окрім того, важливим аспектом інкорпорування дитини у соціальний простір стає її комунікативний розвиток [1, 442].

Аутизм є найбільш невивченою формою дизонтогенезу. Жодна наукова праця не дасть чіткого визначення, що спричиняє ряд симптомів, які характерні для аутизму. При цьому з кожним роком проблема аутизму стає все більш гострішою та вимагає негайного наукового вивчення і запровадження нових методик діагностики та корекції, які будуть передбачати ментальні особливості дітей з аутизмом, що проживають на території України [8, 334]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У спеціальній психології та педагогіці простежено причини виникнення розладів аутистичного спектру (В.Башина, У.Мамохіна, Т.Скрипник, В.Тарасун, L.Jackson та ін.), особливості розвитку дітей із розладами аутистичного спектру (В.Bettelheim), їхній психічний (К.Туганбекова, А.Арбабаєва, У.Мадетова, М.Cunningham та ін.) та мовленнєвий розвиток (Н.Базима, М.Шеремет, С.Кондукова, Т.Морозова, М.Свідерська, Е.Сагг, R.Ekstein, Н.Tager-Flusberg). Описано діагностичні методи (К.Лебединська, О.Нікольська, М.Rutter), навчальну (S.Freeman, & L.Dake) та корекційну роботу з розвитку мовлення (Н.Базима, В.Башина, Н.Симашкова, Т.Морозова, Д.Шульженко, Н.Андрєєва, О.Янушко) й комунікації (Н.Базима, D.Garfin & K.Lord, R.Jordan та ін.). Вчені також указують на важливість мотиву під час спілкування, розглядають розвиток мовлення шляхом модифікації поведінки (O.Lovaas, J.Simmons, R.Koegel, J.Stevens-Long) [3].

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного дослідження особливостей розвитку мовлення у дітей із розладами аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу. Мовлення в аутичних дітей має різну варіативність за ступенем тяжкості та проявами. Відповідно до цього твердження вчені виділили групи дітей за розвитком у них мовленнєвої активності [4, 49].

Діти першої групи мають порушення мовлення через затримку психічного розвитку. Це призводить до пізньої реалізації передмовленнєвих реакцій, хоча перші слова з'являються набагато раніше, ніж при типовому розвитку; слова не завжди

відповідають ознакам предмета, особі, діям але вимовляються виразно, інтонаційно. Відставання в розвитку мовлення в цієї категорії дітей починається під кінець другого року життя. В подальшому частина з них втрачає мовлення й під час комунікації використовує лише звуки, вокалізацію, бормотання. Якщо зовнішнє мовлення в них є порушеним, то внутрішнє залишається збереженим і згодом розвивається [5, 60].

Мовленнєві порушення в дітей другої групи характеризуються затримкою організації свідомості. Основні ознаки мовленнєвої несформованості проявляються вже з раннього віку. Саме тоді спостерігають знижений темп у розвитку передмовленнєвих реакцій. У два або в три роки з'являються перші слова, які не мають конкретного значення і не забезпечують фразове мовлення смислом. Функціонують сталі порушення звуковимови (перестановка звуків у словах); темпу мовлення (уповільнений темп, ехोलалія); мовленнєвої мотивації (відсутність мотиву до спілкування); словникового запасу (словник збіднений, поповнюється повільно); в побудові речень (аграматизм, відсутність прийменників, прикметників, особового займенника, дієслова переважно в невизначеній формі, слова не змінюються за родом та числом) тощо [7, 99].

У дітей третьої групи спостерігаються мовленнєві порушення кататонічної симптоматики (вербігерація, ехोलалія, егоцентричність, мутизм, скандування, різний темп тощо). Спочатку окреслюють стрімкий розвиток мовлення: з 6 до 12 місяців з'являються перші слова; з 12 до 16 місяців перші речення (граматично складні); швидкий темп збагачення словника; самостійне міркування; розуміння зверненого мовлення. Водночас діти з раннім аутизмом мають проблеми, пов'язані з комунікативним простором, оскільки їхнє мовлення охоплює стереотипність (наслідування дорослого мовлення), інтерес тільки до емоційно забарвленого мовлення, тривалих монологів (на зацікавлені теми, діалог не активний діти не готові до мовленнєвої взаємодії з іншими людьми), складних граматичних конструкцій, звукового розуміння слова; словотворчості. Мовлення в дітей цієї групи має свої особливості: напруженість голосу (підвищений тонус м'язів), швидкий темп, невимова закінчень у словах, пропуски або заміна звуків, нечітка вимова [6, 59]

Порушення мовлення через психічний регрес спостерігають у четвертій групі дітей, яке на початковому етапі раннього дитинства наближається до показників їхніх однолітків із типовим психофізичним розвитком. Проте вже на третьому році життя (з 2,5 років) мовленнєва активність загальмовується, і цей процес триває до кінця дошкільного віку (5-6 років) [5, 61].

Порушення мовлення в п'ятій групі дітей пов'язане з патологією асоціативного процесу (порушення смислового розуміння мовлення у вигляді незавершених, непослідовних асоціацій, контамінації та ін.) [6, 60].

Висновки. Таким чином, специфіка мовлення дітей з аутизмом характеризується порушеннями базових функцій мовлення, а саме комунікативної та мисленнєвої, що зумовлено структурою дефекту при аутизмі. Однак, не зважаючи

на біологічну природу порушень вікових, функціональних та видових аспектів мовлення у дітей з аутизмом, важливим фактором становлення мовлення є також соціальне середовище яке може як стимулювати, так і гальмувати його розвиток. Отже, враховуючи, що мовлення є важливим засобом комунікації та способом залучення дитини до соціального середовища, варто цілеспрямовано стимулювати його розвиток у дітей з аутизмом. Для цього необхідна вчасна та ефективна діагностика характеру порушень мовлення у дітей з аутизмом, налагодження емоційного контакту з дитиною та забезпечення оптимального мовленнєво-комунікативного середовища в умовах сім'ї та навчально-виховних, розвивально-корекційних закладах, у яких навчаються діти з аутизмом.

Література

1. Гладуш В.А. Розвиток теорії логопедії в Україні: історичний аспект. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал СумДПУ ім. А.С.Макаренка. Суми, 2014. № 3 (37). С. 450. Електронний ресурс. Режим доступу: https://pedscience.sspu.sumy.ua/jornal/jornal_2014_3/html5forpc.html?page=0
2. Гладуш В. Ретроспектива підготовки педагогічних кадрів в Україні для формування освітніх послуг в умовах спеціальної освіти. *Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики XXI століття*: кол. монографія. – Київ : ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2021. с.378
3. Купчак О.М. Система логопедичної корекції з дітьми із розладами спектру аутизму. Електронний ресурс. Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe.
4. Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі. *Логопедія*. 2013. № 3. С. 62.
5. Логвінова І. П. Формування комунікативної потреби дітей з аутизмом у невербальній взаємодії. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О.В. Гаврилова, В.І.Співака. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. С. 126.
6. Методики розвитку мовлення та спілкування. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.autismspectrum.org.ua/index.php/relations_therapy_uk.html.
7. Пасєвіна О. А. Можливості інклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектру. *Молодий вчений*. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?. С.104.
8. Шульженко Д. І., Андрєєва Н. С. Корекційний розвиток аутичної дитини : (книга для батьків та педагогів). К. : Д. М. Кейдун, 2011.с.455

Гуріна Т.О.

магістрант спеціальності «Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник: Бацилева О.В.

доктор психологічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ДІАГНОСТИКА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ» ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ В СИСТЕМІ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ

Постановка проблеми. Раннє виявлення та корекція відхилень у розвитку дитини є одним із основних напрямів вітчизняної та зарубіжної дефектології.